RESEARCH FOCUS
xalqaro ilmiy jurnali hamkorligida

DOI
10.66073/ReFocus-Conf/0910024

QR-kod maqolaning DOI sahifasini ochadi

SAHIFALAR 148–151
TIL Qoraqalpoq

IQTIBOS UCHUN
Abdimuratova Nazira Kaniyazovna. Qaraqalpaqstanda tariyxıy hám mádeniy turizmdi rawajlandırıwdıń áhmiyetli máseleleri // «O‘zbekiston olima ayollarining mamlakat taraqqiyotiga qo‘shayotgan hissasi» mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya materiallari (Nukus, 2026-yil 9–10-oktyabr). – Nukus, 2026. – B. 148–151. – DOI: https://doi.org/10.66073/ReFocus-Conf/0910024

QARAQALPAQSTANDA TARIYXIY HÁM MÁDENIY TURIZMDI RAWAJLANDIRIWDIŃ ÁHMIYETLI MÁSELELERI

Abdimuratova Nazira Kaniyazovna
Qaraqalpaq mamleketlik universiteti tayanch doktorantı.

Annotaciya: Qaraqalpaqstan aymaǵınıń tábiyatı hám tábiyiy resursları, tariyxıy-mádeniy miyrası, arxeologiyalıq estelikleri, muzeyleri, milliy dástúrleri hám mádeniy baylıqlarınıń turizmdi rawajlandırıwdaǵı ornı áhmiyetli. Sonday-aq, tariyxıy hám mádeniy turizmniń házirgi jaǵdayı, onı rawajlandırıwǵa kesent berip atırǵan tiykarǵı máseleler, turizm infrastrukturasın jetilistiriw, tariyxıy esteliklerdi saqlaw hám olardı turistlerge tanıstırıw máselesine itibar qaratıladı. Maqalada Qaraqalpaqstannıń turistik múmkinshiliklerin nátiyjeli paydalanıw, mádeniy miyrastı qorǵaw hám aymaqtıń turistik tartımlılıǵın arttırıw boyınsha tiyisli usınıslar keltirilgen.

Gilt sózler: tariyxıy turizm, mádeniy turizm, mádeniy miyras, tariyxıy estelikler, arxeologiyalıq estelikler, turizm infrastrukturası, turistlik potencial, milliy dástúrler, muzeyler.

Abstract: The nature and natural resources of the territory of Karakalpakstan, its historical and cultural heritage, archaeological monuments, museums, national traditions and cultural heritage play an important role in the development of tourism. Attention will also be paid to the current state of historical and cultural tourism, the main issues hindering its development, improving tourism infrastructure, preserving historical monuments, and promoting them to tourists. The article presents relevant recommendations for the effective use of Karakalpakstan's tourism opportunities, the protection of cultural heritage, and increasing the region's tourist attractiveness.

Keywords: historical tourism, cultural tourism, cultural heritage, historical monuments, archaeological sites, tourism infrastructure, tourism potential, national traditions, museums.

Аннотация: Природа и природные ресурсы, историко-культурное наследие, археологические памятники, музеи, национальные традиции и культурные ценности Каракалпакстана играют важную роль в развитии туризма. Кроме того, внимание будет уделено текущему состоянию исторического и культурного туризма, основным проблемам, препятствующим его развитию, совершенствованию туристической инфраструктуры, сохранению исторических памятников и их представлению туристам. В статье представлены соответствующие предложения по эффективному использованию туристических возможностей Каракалпакстана, охране культурного наследия и повышению туристической привлекательности региона.

Ключевые слова: исторический туризм, культурный туризм, культурное наследие, исторические памятники, археологические памятники, туристическая инфраструктура, туристический потенциал, национальные традиции, музеи.

Búgingi kúnde turizm tek dem alıw hám sayaxat etiw salası emes, al aymaqlardıń sociallıq-ekonomikalıq hám mádeniy rawajlanıwına tásir etetuǵın áhmiyetli taraw bolıp esaplanadı. Ózbekstannıń tariyxıy-mádeniy miyrası xalıqaralıq turistlik bazarda eldiń tartımlılıǵın arttıratuǵın hám milliy ekonomikaǵa joqarı

dáramat keltiretuǵın, xalıqtıń dáramatların hám bántligin arttırıwda, elimizdi ekonomikalıq-sociallıq rawajlandırıwda áhmiyetli tarawlardıń biri bul turizm tarawı esaplanadı. Házirgi waqıtta ol dúnya júzi jalpı ónimininiń onnan bir bólimin, xalıqaralıq investiciyalarınıń 11% ten artıǵın, óndiriwshi kúshlerdiń hár 9 adamınan biri usı tarawda jumıs alıp baradı. Ózbekstanda búgingi kúnde 7 mıń 300den aslam mádeniy miyras obekti bar bolıp, olarda turistler kelip kóriwi ushın qolaylı sharayatlar jaratılǵan jáne turizm baǵdarlarına kirgizilgen. Bunnan tısqarı qorǵalatuǵın aymaqlar, milliy baǵlar, mámleketlik tábiyat esteligi hám buyırtpaxanalar turistlik tarawdaǵı imkaniyatlardı júzege shıǵarıwǵa xızmet etpekte. Biziń respublikamızda da sońǵı jıllarda turizm tarawına, sonnan mádeniy turizmdi shólkemlestiriw hám rawajlandırıwǵa úlken itibar berilmekte. Sonday-aq, respublikamızda alıp barıp atırǵan reformalardıń zárúrli baǵdarlarınan biri turizm tarawın rawajlandırıw eń aktual wazıypalardıń biri etip belgilendi. Ózbekstan Respublikası Prezidentiniń 2022-jılı 28-yanvar kúngi «2022-2026 jıllarǵa mólsherlengen Jańa Ózbekstannıń rawajlanıw strategiyası» mámleketlik dástúri tastıyqlandı. Sol sebepli Respublikamızda turizm tarawın rawajlandırıw eń baslı wazıypa etip belgilendi hám dástúrdiń 35-maqsetinde turizm tarawın rawajlandırıwǵa úlken itibar qaratılıp, jańa dástúrler islep shıǵıldı, «Ózbekstan boylap sayaxat qılıń» dástúri belgilenip aymaqlıq turistler sanın 12 mlnnan asırıw hámde respublikamızǵa keletuǵın sırt el turistler sanın 9 mln ga jetkiziw-dep wazıypa belgilendi hám 2026-jılǵa shekem turizm tarawında bánt bolǵan xalıqtıń sanın 2 barabar asırıp, 520 mıń adamdı jumıs penen támiynlew kerekligin aytıp ótilgen [1]. Qaraqalpaqstan-turizm tarawında úlken áhmiyetke iye ájayıp mádeniy miyrasları hám turistlik obektleri menen tanımalı esaplanadı. Respublikamız Prezidenti Sh.M.Mirziyov 2018-jılı 28 dekabrde Oliy majilisge múrájatnamasında «Turizmdi rawajlandırıw, turizm tarawına investiciyalar kirgiziw, Respublikamızda turizm kópshilik eski qalalarımız, tariyxıy-mádeniy esteliklerge itibar qaratıw kemeyip hám sheklenip baratırǵanın aytıp ótti [2]. Sonıń menen birge Ózbekstan Respublikası Prezidentiniń 2025-jıl 15-maydaǵı “2025-2026-jıllarda sayaxatshılar ağımın keskin kóbeytiw hám turistlik xızmetler kólemin jedel keńeytiriw arqalı turizmniń ekonomikadaǵı ornı hám áhmiyetin asırıw ilajları tuwrısında” ǵı PF-87-sanlı pármanı tastıyqlanǵan bolıp, usı pármannıń tiykarǵı maqseti mámleketimizge keletuǵın sırt el sayaxatshılar sanın 15,8mln ǵa, ishki turistler sanın 40mln ga jetkeriw wazıypası belgilengen[3]. Sońǵı jıllarda mámleketimiz tárepinen turizm tarawın jedel rawajlandırıw boyınsha bir qansha ámeliy jumıslar alıp barılmaqta.

Qaraqalpaqstanda jasawshı jergilikli xalıqtıń mádeniy miyrası, milliy úrp-ádetleri hám kúndelikli turmıs tárizlerinen kelip shıǵıp, ónermentshilik, milliy taǵamlar (Gastronomiyalıq turizm) hám xalıq festivalların turistlik ónim sıpatında qáliplestiriw arqalı etnografik hám mádeniy turizmdi rawajlandırıp barıw maqsetke muwapıq boladı.

Sol sebepli mádeniy turizm tarawdıń basqa túrlerine qaraǵanda jaqsı rawajlanǵan. Sebebi turizmniń basqa túrleri ushın sarıplanǵan qárejetlerdiń qaplanıwı qıyın mashqalaǵa alıp keledi. Mádeniy turizmdi shólkemlestiriwge sarıplanǵan qárejetleri bul rekreacion turizmdi shólkemlestiriwge qaraǵanda kem qárejet talap etedi. Sol sebepli mádeniy turizmdi sol aymaqtıń jasaw shárayatların

DOI 10.66073/ReFocus-Conf/0910024

esapqa alıp úyreniw búgingi kúnniń áhmiyetli wazıypası esaplanadı. Insan jas waqıtlarınan baslap-aq turizmge qızıǵa baslaydı. Máselen respublikamız xalqınıń ásirese jas balalar óz dosları, klasslasları yamasa ata-anaları menen usı aymaqtaǵı mádeniy esteliklerge, eski qalalarǵa hám gózzal tábiyattıń dıqqatqa ılayıq orınlarına sayaxatlar shólkemlestirip turadı hám sayaxat dawamında jaslar mádeniy hám ruwxıy zawıq aladı hám óz bilim kónlikpelerin bekkemleydi. Al úlken jastaǵılarda mádeniy zawıq alıp sayaxat dawamında miynet qábiletlerin qayta tikleydi. Turizm tiykarınan insanlardıń tek ǵana mádeniy dem alıwı menen sheklenbesten, sonday-aq insan menen qorshaǵan ortalıq arasındaǵı birlikti támiyinleydi. [4] Mádeniy turizm degende jergilikli xalıq mádeniyatı, ótmishi, tariyxı, etnografiyası hám arxeologiyası menen qızıǵatuǵın sayaxatshılardıń iskerligi túsiniledi.

Insanlar ózge xalıqlardıń mádeniyatı menen jánede tereń úyreniw maqsetinde máhálledegi teatrlarǵa, milliy sanaat orınlarına hám muzeylerge kóbirek itibar beredi.

Ayırım turistler máhállelerge barıp xalıq jasap atırǵan úylerge miyman esabında barıp kóredi. Bunı xalıqtıń mádeniyatı menen tanısıwdıń eń jaqsı usılı dep esaplaydı. Dúnya tájiriybesinen belgili turistlerdiń tiykarǵı maqseti dúnyanı biliw, dúnya xalıqları tariyxın, mádeniyatın, mádeniy miyraslar hám esteliklerdi biliw, olardı ózi kóriw, muqaddes zıyaratxanalardı kórip zıyarat etiw olardı úyreniw hám insanlar arasındaǵı mádeniy qarım-qatnastı elede bekkemlew bolıp esaplanadı. Mádeniy turizm ıqlasbentleri turistlik orınlardıń xalqı, etnografiyası hám úlketanıwı, jasaw tárizi olardıń jasaw sharayatları, milliy ónermentshilik sanaatına qızıǵıwı artadı, bunda aymaqtıń jasaw tárizi menen jaqınnan tanısıwı jaqsı bolıwına qaramastan, tanısıwda qıyınshılıq hám qáwip qaterdi bastan keshiriw arqalı ámelge asatuǵın bolsa, bul jaǵdayda turistler ózleriniń bunday maqsetlerinen waz keship qoyadı[5].

Ulıwmalastırıp aytqanda mádeniy turizm insanlardıń basqa xalıqlar mádeniyatı menen tanısıwǵa bolǵan qızıǵıwın arttıradı hám hár bir turist óz imkaniyatların belgilengen talaplar arqalı ámelge asıradı. Turistlik talaplardı qanaatlandırıw ushın birinshi gezekte turistlik resurslar bar bolıp, respublikamızda 299 den artıq mádeniy miyras obektleri bar bolıp, olardan 131 arxeologiyalıq, 24 arxitekturalıq, 99 mádeniy miyraslar xamde 45 dıqqatqa ılayıq orınlarımız házirgi kúnde turistlerdiń itibarın ózine tartıp kelmekte. Mádeniy hám tariyxıy turistlik obektlerden respublikamızda Mizdaxxan esteligi, Qoy qırılǵan qala, Ayaz qala hám Shılpıq esteligi, Mazlumxan sulıu esteligi, Sultanuays baba, Keshirmes baba, Shayx Jalil baba, Narinjan baba, Xakim ata, Dauıt ata hám basqa da tariyxıy zıyarat orınları bolıp shınında da bul estelikler tek úlkemiz xalqın ǵana emes, elimizge kelgen sırt el sayaxatshılardı tań qaldırıp kiyatırǵan ájayıp tariyxıy miyraslarımız bolıp esaplanadı [6]. Mádeniy turizmniń rawajlanıwı ushın zárúr resurslardıń jeterli emesligi, bunnan tısqarı máhállede turistlik infrastruktura jeterli dárejede bolıwı kerek yaǵnıy turistlik resurslardı keleshek áwladlarımız ushın asırap abaylap miyras etip qaldırıw máselesi búgingi kúnniń áhmiyetli máselesi sanaladı. Búgingi kúnde mámleketimizde qurılıp atırǵan zamanagóy hár bir imarat qurılısı dizayn jaǵınan turistlerdi ózine tartatuǵın dárejede bolıwı kerek. Sonday-aq respublikamızda tariyxıy eski orınlardı qayta rekonstrukciya qılǵanımızda onıń negizgi kórinisin saqlap qalıwımız kerek. Sebebi

DOI 10.66073/ReFocus-Conf/0910024

qayta islew imarattıń milliy naǵısların joǵaltıp, jańa bezekler menen bezew bul eski binanıń tariyxıy qádirin túsirip jiberedi. Sonıń ushın mádeniy turizm ıqlasbentlerin tiykarınan mádeniy turistlerdi eski usıldaǵı kórinisi kóp qızıqtıradı.

Búgingi kúnde turistlerdiń itibarın ózine tartatuǵın mádeniy miyraslarımızdı, tábiyiy baylıqlardı hám tábiyattıń tákirarlanbas ájayıp resursların asırap abaylap qalıw aktual másele bolıp esaplanadı. Turizmdi ekonomikanıń áhmiyetli tarawı sıpatında rawajlandırıw ushın bul tarawǵa keń jol ashıp beriw hám onı ilimiy jaqtan tereńirek hám anıǵıraq úyrenip kerekli maman kadrlar jetistiriw maqsetke muwapıq. Bul orında respublikada jańa qáliplesip kiyatırǵan turizm geografiyasına keń itibar qaratıw kerek.

Aymaǵımızda mádeniy turistlik infrastrukturanı qáliplestiriw hám rawajlandırıw, zamanagóy turizm infrastrukturasın jaratıw, rayonlarda mádeniy hám turmıslıq, kommunikaciya hám basqa xızmet túrlerin keńeytiw, turistlik obektlerge barıwshı jollardı rekonstrukciyalaw hám abadanlastırıw jumısların alıp barıw, sonday-aq, kadrlar tayarlawǵa itibardı kúsheytiriw lazım. Joqarıda aytılǵanınday respublikamızda mádeniy turizmdi rawajlandırıw ushın qolaylı imkaniyatlar bar bolıp, onıń rawajlanıwı nátiyjesinde xalıqtıń bántligi támiyinlenedi, turistler sanı artadı, milletler-ara tatıwlıq bekkemlenedi, xalıqaralıq birge islesiwdi kúsheyttiredi hám sırt elden investiciyalar alıp keliwine imkaniyatlar jaratıladı. Juwmaqlap aytqanda Qaraqalpaqstanda tariyxıy hám mádeniy turizmdi rawajlandırıw aymaqtıń ekonomikalıq-sociallıq potencialın arttırıw menen birge onıń tábiyiy hám mádeniy-miyras obektlerin saqlaw hám restavraciya qılıwǵa xızmet ete aladı. Aymaqtıń keleshektegi turistlik rawajlanıwı tek turistler sanın kóbeytiw menen sheklenbey, mádeniy miyraslardı saqlaw, jergilikli xalıqtıń qatnasıwın támiyinlew, sapalı turistlik xızmet kórsetiw hám turizmniń turaqlı rawajlanıw principlerin saqlaw menen ólshengende nátiyjeli boladı.

Paydalanılǵan ádebiyatlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 yil 28-yanvardagi “2022-2026 yillarga mwljallangan yangi Wzbekistonning taraqqiyot strategiyasi twǵrisida” gi PF-60-sonli Farmoni. 1-ilova.

2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi 28.12.2018 y. Xalq so’zi gazetasi, 2018 yil 29.12.

3. 2025-2026 yillarda sayyohlar oqimini keskin kopaytirish va turistik xizmatlar ko‘lamini jadal kengaytirish orqali turizmning iqtisodiyotdagi o‘rni va ahamiyatini oshirish chora-tadbirlari tog‘risidagi PF-87-son Farmoni. https://lex.uz/uz/docs/- 7531559

4. Александрова А.Ю. География туризма. Москва. КноРУС.2010

5. Nigmatov A., Shomuratova N. Ekoturiz asoslari.-T. Turon iqbol, 2006.

6. Abdimuratova N.K. ”Qoraqalpogiston Respublikasining rekreatsion va turistik resurslarini baholash” dissertatsiya avtoreferati. Nukus. 2026.

DOI 10.66073/ReFocus-Conf/0910024